

Placering av samtliga intagna på en avdelning i en kriminalvårdsanstalt i avskildhet m.m.

Anmälningar m.m.

AA anförde i två anmälningar mot Kriminalvården, vilka kom in till JO den 12 respektive den 16 januari 2007, bl.a. följande. Den 4 januari 2007 placerades samtliga 32 intagna på avdelning C i anstalten Norrtälje i avskildhet enligt 50 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (kriminalvårdslagen) med hänvisning till att det fanns misstanke om otillåten telefonutrustning på avdelningen. Under den tid AA var avskildhetsplacerad med stöd av denna bestämmelse hölls inte något förhör med honom. Avskildhetsplaceringen hävdades den 8 januari 2007, och samtliga intagna placerades i avskildhet enligt 20 § kriminalvårdslagen. Kriminalvården hänvisar i det beslutet om avskildhet till ”utredningsåtgärder som styrker misstankar om otillåten tel.utrustning finns inom anstalten”. Under avskildhetsplaceringens första dag visiterades AA:s bostadsrum flera gånger och han kroppsvisiterades, utan att någon otillåten utrustning påträffades. Under den tid han var placerad i avskildhet enligt 50 § kriminalvårdslagen förvägrades han vistelse utomhus. AA bifogade tre beslut rörande avskildheten till sin anmälan.

I detta ärende har också handlagts två anmälningar till Justitiekanslern (JK) rörande bl.a. besluten om avskildhet, vilka anmälningar överlämnats hit med hänvisning till det pågående ärendet här. Det gäller anmälningar dels från BB (J.K:s dnr 238-07-21), dels från CC (J.K:s dnr 1788-07-21). I BB:s anmälan till JK togs klagomål upp rörande bl.a. samma förhållanden som AA anmält till JO. Med anledning av att JO hade påbörjat en utredning beträffande AA:s klagomål fann JK inte anledning att vidta någon ytterligare åtgärd med anledning av BB:s anmälan. I CC:s ärende överlämnade JK tillsammans med anmälan Kriminalvårdens yttrande över CC:s anmälan till JK. Inga särskilda utredningsåtgärder har företagits hos JO i något av ärendena.

Utredning

Delar av AA:s behandlingsjournal inhämtades och granskades. Anmälningarna remitterades därefter till Kriminalvården för yttrande. I sitt svar anförde myndigheten (huvudkontoret), genom stf generaldirektören DD, bl.a. följande.

- - -

Sakförhållanden m.m.

Kriminalvården har inhämtat utredning från anstalten Norrtälje och Region Stockholm. Av utredningen har följande framkommit.

Försvarligheten av ett så omfattande ingripande bygger helt på att åtgärden står i proportion till faran som undanröjs. När det gäller innehav av otillåten kommunikationsutrustning finns historiskt ett styrkt samband med väpnade fritagningar, narkotikahandel, beställning av mord och annan planering av grov brottslighet. Således måste Kriminalvårdens och det allmännas intresse av att brottslighet hindras, i vart fall under verkställighet av fängelsestraff, väga tyngre än intagnas intresse av att undergå temporär avskildhetsplacering. Dessutom är en säker verkställighetsmiljö, fri från narkotika och brottsplanering, till gagn även för den som verkställer sitt fängelsestraff med en önskan om återanpassning.

Av varandra oberoende uppgifter (bl.a. teknisk spaning) indikerade att mobiltelefoner fanns inom anstaltsområdet. Tidpunkter och andra iakttagelser gjorde att den misstänkta kretsen kunde begränsas till avdelning C, en s.k. normalavdelning bestående av 32 platser som bygger på att hela gruppen skall kunna vistas i gemensamhet.

Erfarenhetsmässigt vet man att otillåtet mobiltelefoninnehav hanteras så att en större krets delar på en telefon; i vissa fall förekommer att intagna har eget telefonkort som sedan används i den gemensamma telefonen. Det fanns i här aktuellt fall inte skäl att anta att saken skulle förhålla sig på annat sätt än det vanligen förekommande sättet. Bedömningen initialt blev därför att samtliga intagna på avdelningen behövde placeras i avskildhet enligt 50 § KvaL för utredning. Sådant beslut fattades den 4 januari. Förhör påbörjades i anslutning till att placeringsbesluten fattades, men sattes inte ned i skrift förrän i ett senare skede. För en av de intagna hävdes avskildhetsplaceringen omedelbart sedan det klarlagts att han inte direkt kunde bindas till otillåtet bruk av mobiltelefon. Under pågående utredning framkom även fortsättningsvis indikationer på otillåten utrustning, bl.a. förekom mobifinderutslag som indikerade att illegal telefonutrustning fanns.

Vistelsen enligt 50 § KvaL fortgick till den 8 januari 2007. P.g.a. anstaltens byggnadstekniska utformning och av logistiska skäl var det inte möjligt att under den tiden medge utevistelse i enlighet med 13 § KvaL, då detta skulle ha omöjliggjort den begränsning av kommunikationsmöjligheten mellan de intagna som var nödvändig.

Den 8 januari hade man ännu inte säkerställt att det inte fanns någon otillåten telefoniutrustning kvar. Anstalten bedömde därför att det var nödvändigt att även fortsättningsvis avskilja berörda kvarvarande intagna på avdelning C. Placeringarna övergick därför till placeringar enligt 20 § 1 st 1 p KvaL.

När placeringarna övergick till placeringar enligt 20 § 1 st 1 p KvaL medgavs promenader för de berörda i så snabb takt som detta var möjligt. För att kunna bereda så många intagna som möjligt så stor lättnad som möjligt (21 § KvaL) bestämdes promenadtiden till 30 minuter.

Den 10 januari 2007, då man var förhållandevis säker på att det inte fanns någon otillåten telefoniutrustning, hävdes avskildhetsplaceringarna.

I kompletterande skrivelse från kriminalvårdsinspektören EE framgår följande.

Avskildheten inleddes i anslutning till normalöppningstid på morgonen den 4 januari. Efter att sedvanliga morgonrutiner avklarats inleddes arbetet med visitationer av personer och celler. Med avbrott för lunch och middag pågick visitationerna och förhören fram till dess att kvällsrutinerna inleddes vid 19-tiden. Arbetet organiserades med utgångspunkten att visitationsarbetet skulle utföras av den mest skickade personalen och att övertid inte skulle tas ut. Avsikten var att säkerställa att otillåten kommunikationsutrustning hittades eller att det kunde

fastställas att sådan inte längre fanns. Samtidigt bedrevs spaning med mobifinder, som ger utslag vid telefonkommunikation. Visitationsarbetet och förhör fortsatte den 5 januari. Samma dag indikerade mobifinderutslag telefoniaktivitet i någon av cellerna. Under trettonhelgen den 6–7 januari påträffades ett SIM-kort i en av cellerna. Då utredningen därtills visade att otillåten telefoniutrustning fortfarande sannolikt fanns kvar inom C-avdelningen förlängdes besluten om placering i avskildhet, men då enligt 20 § KvaL.

Författningsbestämmelser

Enligt 13 § KvaL skall intagen ha möjlighet att dagligen vistas utomhus minst en timme om inte synnerligt hinder möter däremot.

Enligt 20 § första stycket 1 KvaL får en intagen hållas avskild från andra intagna om det är nödvändigt med hänsyn till rikets säkerhet eller föreliggande fara för den intagnes eller annans säkerhet till liv eller hälsa eller för allvarlig skadegörelse på anstaltens egendom. Ett beslut om avskiljande skall enligt tredje stycket omprövas så ofta det finns anledning till det, dock minst var tionde dag. Den som med stöd av bestämmelsen hålls avskild från andra intagna skall enligt 21 § få den lättnad i avskildheten som är möjlig. Innan beslut om avskildhet enligt 20 § meddelas och vid omprövning av sådant beslut skall enligt 22 § de omständigheter utredas som inverkar på frågans avgörande. Protokoll skall föras över vad som kommit fram vid sådan utredning.

I 49 § KvaL finns en erinran om att bestämmelser om att den villkorliga frigivningen kan skjutas upp finns i 26 kap. 6 och 7 §§ brottsbalken. Enligt samma bestämmelse får en intagen som bryter mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten tilldelas en varning. Under utredningen av frågor som avses i 49 § får en intagen enligt 50 § tillfälligt hållas avskild från andra intagna i den utsträckning det är absolut nödvändigt för att syftet med utredningen inte skall äventyras. Åtgärden får inte bestå längre än fyra dygn. Kan den intagne inte hållas avskild på anstalten, får han placeras i allmänt häkte, om detta är lämpligare än att han förs över till en annan anstalt. Den intagne skall få den lättnad i avskildheten som är möjlig. Frågor enligt 49 § skall enligt 51 § avgöras skyndsamt. Innan beslut om varning meddelas skall förhör hållas med den intagne. Över vad som förekommit vid förhör och annan undersökning skall föras protokoll.

Enligt 4 kap. 24 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för verkställighet i anstalt (KVFS 2006:26, numera 2008:3, JO:s anm.) skall rapport upprättas vid misstanke om att den intagne brutit mot vad som gäller för verkställigheten om det inte anses uppenbart obehövligt. Enligt de allmänna råden härtill skall av rapporten framgå bland annat tidpunkt och plats för händelsen, en utförlig beskrivning av händelsen/händelseförloppet, vilken/vilka som varit närvarande, eventuella iakttagelser/upplevelser av den/de inblandade, bakgrundsfakta som till exempel tidpunkt för senaste visitation av ett utrymme och vidtagna åtgärder med anledning av händelsen.

Av 4 kap. 25 § anstaltsföreskrifterna följer att förhör skall hållas med den intagne vid misstanke om att den intagne brutit mot vad som gäller för verkställigheten. Vid förhöret skall vittne närvara om inte ärendet är brådskande och något vittne inte finns att tillgå. Anledningen till att vittne saknas skall dokumenteras. Av de allmänna råden till bestämmelsen framgår att förhör skall hållas skyndsamt i samband med att intagen har placerats i avskildhet på grund av misstanke om eller konstaterad misskötsamhet. Detta gäller oavsett följderna av den eventuella misskötsamheten. I samband med förhöret skall den intagne om möjligt få ta del av den rapport som ligger till grund för beslut om avskildhet. Om innehållet inte bedöms kunna lämnas ut till den intagne bör man i allmänna ordalag redogöra för orsakerna till avskildheten.

Enligt 8 kap. 2 § anstaltsföreskrifterna skall frågan om meddelande av varning enligt 49 § KvaL prövas i anslutning till misskötsamheten. Enligt de allmänna råden härtill

bör bland annat innehav av otillåten telefonutrustning föranleda att varning meddelas.

Enligt 8 kap. 3 § anstaltsföreskrifterna skall anstalten, vid misstanke om misskötsamhet, skyndsamt utreda det inträffade. Vid det förhör som enligt 51 § KvaL skall hållas med den intagne skall vittne närvara, om det inte brådskar och vittne inte finns att tillgå. För det fall vittne inte är närvarande skall orsaken därtill dokumenteras. Enligt de allmänna råden skall utredningen vara så fullständig som möjligt. Eventuella oklarheter skall redas ut. Utredningen skall bedrivas noggrant och objektivt, och omständigheter som talar till den intagnes förmån skall noga redovisas. Den intagne bör få ta del av utredningsmaterialet senast vid förhöret. Om materialet inte kan lämnas ut på grund av sekretess bör innehållet redogöras för i allmänna ordalag.

Efter utredning skall enligt 8 kap. 4 § anstaltsföreskrifterna beslut fattas i saken. Beslutet får endast grundas på omständigheter som den intagne hörts om.

Enligt 20 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om journal (KVFS 2006:14, numera 2008:11, JO:s anm.) skall anteckningar föras löpande. I journalen skall införas alla beslut som har fattats, viktiga händelser samt väsentliga uppgifter om vidtagna eller planerade åtgärder om klienten. Även uppgifter om omständigheter i övrigt som är av betydelse för vistelsen i häkte eller under verkställigheten skall antecknas.

Kriminalvårdens bedömning

Innehav av otillåten kommunikationsutrustning utgör ett sådant brott mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten att det i sig kan aktualisera bestämmelserna i 49–51 §§ KvaL. En första fråga är då om bestämmelsen går att tillämpa på det sätt som skett i förevarande fall, dvs. att en intagen som inte kan uteslutas från delaktighet i misskötsamheten avskiljs, eller om det krävs konkret misstanke riktad direkt mot en eller flera intagna för att kunna avskilja dessa.

I förarbetena till 50 § KvaL anfördes att bestämmelsen skulle kunna tillämpas om sprängmedel eller narkotika påträffats inom anstalten och det för utredningens skull är nödvändigt att hindra de intagna som kan misstänkas vara inblandade att kommunicera med varandra (prop. 1975/76:165 sid. 20).

I ett beslut den 21 augusti 1979 (refererat i JO:s ämbetsberättelse 1980/81 sid. 253) anförde JO att en förutsättning för en tillämpning av 20 och 50 §§ KvaL är att föreliggande omständigheter pekar i riktning mot en viss eller vissa intagna. JO ansåg att även om det kunde befaras att ett flertal intagna på avdelningen var inblandade i de rymningsförberedelser som där var fråga om kunde misstanke om inblandning knappast avse samtliga intagna på avdelningen, som då var fler än 50. I beslut den 16 maj 1997 (dnr 1794-1996) delade JO dåvarande Kriminalvårdsstyrelsens bedömning att 50 § KvaL kunde tillämpas för att avskilja samtliga intagna på en avdelning med ett tiotal intagna där ingen kunde uteslutas från misstanke om delaktighet i det i ärendet aktuella sabotaget (utlösande av ett larm). I beslut den 23 september 2004 (dnr 2751-2003) fann JO att beslut om att avskilja samtliga intagna på en avdelning efter att ett larm utlösts två gånger samma dag möjligen skulle kunna beslutas med stöd av 50 § KvaL.

Kriminalvårdskommittén anför i sitt betänkande (SOU 2005:54) att 50 § KvaL är restriktivt utformad och menar att en förutsättning för att ett avskiljande skall få ske med stöd av bestämmelsen är att omständigheterna pekar mot en viss eller vissa intagna. Kommittén anför vidare att det är tveksamt om bestämmelsen kan användas för att avskilja fler intagna än i 1997 års JO-beslut (sid. 477).

Av det anförda framgår att rättsläget inte är helt entydigt. Det torde vara klart att det krävs någon form av misstanke mot en intagen för att denne skall kunna avskiljas med stöd av 50 § KvaL. Hur konkret denna misstanke skall vara är dock oklart och det måste rimligen bero på bland annat hur många intagna och vilken typ av misstanke det är fråga om. JO:s beslut från 1979 rörde ett rymningsförsök från en

stor avdelning där det skett åverkan på ett galler och där ett bågfilmsblad hittats vid visitation, medan beslutet från 1997 rörde en liten avdelning där samtliga intagna kunde tänkas vara inblandade. I det nu aktuella fallet är det fråga om en avdelning som storleksmässigt ligger emellan de båda andra och fråga är om förekomsten av en mobiltelefon som enligt Kriminalvårdens erfarenhet normalt används av flera intagna. Kriminalvården gör mot denna bakgrund bedömningen att omständigheterna pekade på att samtliga inblandade kunde misstänkas för inblandning och att anstalten således torde ha haft grund för sin tillämpning av 50 § KvaL. I sammanhanget bör noteras att fråga inte är om något kollektivt beslut. Individuella beslut har fattats för samtliga intagna. Att dessa är utformade på ett likartat sätt beror på att de grundar sig på samma lagrum och samma omständigheter. Det bör vidare noteras att för en av de intagna hävdes avskildhetsplaceringen i princip omgående då det kunde konstateras att denne inte hade någon beröring med det otillåtna innehavet.

Fråga är här efter om 20 § första stycket 1 kan tillämpas på det sätt den gjordes vid beslutet om avskildhet den 8 januari 2007. Först kan noteras att bestämmelsen i och för sig kan tillämpas på en grupp intagna under förutsättning att det fattas beslut på individuell basis (JO:s beslut den 14 november 2006, dnr 3503-2005). För att avskildhet med stöd av denna bestämmelse – och här torde det vara momentet om föreliggande fara för den intagnes eller annans säkerhet till liv eller hälsa som är aktuellt – skall kunna beslutas torde emellertid krävas att det föreligger en konkret risk för våld eller hot baserat på tillförlitliga uppgifter (prop. 1975/76:165 sid. 21 jfr med prop. 1980/81:1 sid. 17). Det framgår vare sig av anstaltens beslut eller av utredningen i övrigt att det har förelegat någon sådan risk. Beslutet att placera AA i avskildhet med stöd av 20 § KvaL torde således vara felaktigt. Anstalten kan inte undgå kritik härför. I sammanhanget bör dock noteras att regeringen i lagrådsremissen Några ändringar i kriminalvårdslagstiftningen den 10 maj 2007 föreslår att 17 § KvaL skall ändras på så sätt att det blir möjligt att avskilja samtliga eller vissa intagna från varandra om det är nödvändigt för att upprätthålla ordningen eller säkerheten i anstalten.

Kriminalvården har ingen anledning att ifrågasätta anstaltens uppgifter om möjlighet för de intagna att vistas utomhus.

Vad slutligen gäller förhöret av AA uppger anstalten att de intagna började förhöras i anslutning till att besluten om avskildhet fattades men inte sattes ned i skrift förrän i ett senare skede. Kriminalvården kan inte se att detta förfarings sätt i sig strider mot bestämmelserna i KvaL, anstaltsföreskrifterna eller journalföreskrifterna. Av AA:s behandlingsjournal framgår emellertid inte annat än att han förhördes den 9 januari, det vill säga då avskildheten hade pågått i fem dagar. Detta är inte förenligt med det skyndsamhetskrav som gäller. Förhöret hölls dessutom efter den tid då förutsättningar för avskildhetsplacering av AA enligt vad som anförts torde föreligga. Inte heller för detta kan anstalten undgå kritik.

Upplysningsvis meddelas att bland annat den här aktuella händelsen, efter klagomål av en annan intagen på avdelningen, är under granskning av JK i JK:s ärende 1788-07-21. Kriminalvården skall yttra sig till JK senast den 15 juni 2007 (Kriminalvårdens dnr 05-2007-8357).

AA yttrade sig över remissvaret.

CC, som också var intagen i anstalten Norrtälje, klagade till JK över att anstalten systematiskt beslutar om kollektiva isoleringar med stöd av 20 och 50 §§ kriminalvårdslagen. Enligt CC ignorerar anstalten Norrtälje bestämmelser om bl.a. utredning, protokollföring, journalföring och individuell prövning. Trots att han skött sin anstaltsvistelse hade han gång på gång placerats i avskildhet enbart på den grunden att han inte kunde uteslutas från misstanke. CC redogjorde för fyra

tillfällen där hela avdelningen placerats i avskildhet: den 4 februari 2006 då det fanns misstanke om otillåten telefonutrustning, den 10 september 2006 då en misshandel ägde rum på promenadgården, den 5 december 2006 då en intagen misshandlades inne på avdelningen och den 4 januari 2007 då det fanns misstanke om otillåten telefonutrustning. I samtliga dessa fall borde anstalten, enligt CC, genom enkla åtgärder ha kunnat utesluta intagna från misstanke i stället för att placera samtliga intagna i avskildhet.

Kriminalvården (huvudkontoret), genom stf generaldirektören DD, anförde i sitt yttrande beträffande CC:s klagomål bl.a. följande.

Sakförhållanden m.m.

CC har anført att anstalten Norrtälje systematiskt och kollektivt isolerat intagna och därvid ignorerat gällande bestämmelser om protokollföring, utredning, förhör, journalföring, objektivitet, proportionalitet och individuell prövning.

Huvudkontoret har inhämtat utredning från anstalten Norrtälje och Region Stockholm. Av utredningen framgår att beslut om att placera CC i avskildhet har fattats vid fem tillfällen under perioden den 4 februari 2006–den 8 januari 2007. Vid de fyra första tillfällena grundades besluten på 50 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL) och vid det sista tillfället – som fattades i anslutning till att avskildheten enligt beslutet den 4 januari 2007 upphörde – enligt 20 § första stycket 1 KvaL. För respektive tillfälle framgår följande.

Avskiljandet den 4–8 februari 2006

Beslut om avskiljande fattades efter att det framkommit en tydlig misstanke om innehav av otillåten telefonutrustning på den avdelning CC var intagen. Vid tidpunkten för beslutet kunde ingen intagen uteslutas från misstanke om innehav. Rapport skrevs den 4 februari och förhör hölls den 5 februari 2006. CC uppgav i förhöret att han ansåg att det var omotiverat att besluta om avskildhet för samtliga intagna.

Avskiljandet den 10–13 september 2006

Beslut om avskiljande fattades på grund av att en intagen, som förmått gå fram till staketet mellan paviljongerna B och C, fick upphettad olja kastad över sig av andra intagna och att anstalten bedömde att ett antal intagna var direkt eller indirekt inblandade i händelsen. Ingen intagen på de berörda avdelningarna kunde vid beslutstillfället uteslutas från misstanke om delaktighet. Rapport skrevs den 10 september och förhör hölls den 13 september. Vid förhöret avböjde CC att uttala sig utan närvaro av advokat.

Avskiljandet den 5–7 december 2006

Beslut om avskiljande fattades efter att en intagen på avdelningen blivit misshandlad. Ingen av de intagna kunde uteslutas från direkt eller indirekt medverkan i händelsen. Rapport skrevs den 5 december och förhör hölls den 7 december 2006. CC ville inte delta i förhöret. Av rapporten framgår att, som CC uppger, det är riktigt att två vårdare såg att en viss intagen slog en annan intagen. Vidare framgår att själva slagsmålet hade föregåtts av en händelse på avdelning CI där misshälligheter mellan intagna uttrycktes. Anstalten gjorde mot den bakgrunden bedömningen att ingen på avdelningen kunde uteslutas från direkt eller indirekt medverkan.

Avskiljandet den 4–8 januari 2007

Beslut om avskiljande fattades efter att det framkommit misstanke om innehav av otillåten telefonutrustning på den avdelning CC var intagen. Vid tidpunkten för beslutet kunde ingen intagen uteslutas från misstanke om hantering eller innehav av utrustningen. Rapport skrevs den 4 januari och förhör hölls den 10 januari. Vid förhöret hade CC inget att säga. – Rapporten innehöll bland annat följande formulering: ”Placeringen kommer att kvarstå så länge som behövs för att säkerställa att ingen otillåten telefonutrustning finns kvar. Således kan tiden bli såväl längre som kortare än fyra dagar. Denna metod kommer vi att använda oss av fr.o.m. nu vid misstanke om otillåtet innehav som inte kan utredas med enklare medel.”

Avskiljandet den 8–10 januari 2007

Beslut om avskiljande fattades samtidigt som beslut om att upphäva föregående avskiljande fattades. Beslutet grundades på att starka misstankar fanns om att otillåten telefonutrustning fanns inom den avdelning där CC var placerad och att den använts av intagna knutna till avdelningen. Vid tidpunkten för beslutet hade endast en intagen kunnat uteslutas från inblandning i handhavandet av den otillåtna utrustningen. Rapport och förhör var desamma som vid föregående avskiljande.

Anstalten uppger vidare följande. Påståendet om bristande saklighet och objektivitet tillbakavisas, liksom påståendet om att det bland de intagna utvecklas ”poliser” som vaktar och straffar andra intagna. Det är inte något som personalen har uppmärksammat. Däremot är den avdelning där CC är intagen en tung avdelning där det – vilket framgår av ärendet – inte sällan förekommer incidenter. Det kan dock inte uteslutas att det mellan intagna finns personliga relationer där det kan uppstå olika former av krav. – Rapporten den 4 januari 2007 innehåller en olycklig formulering som skulle kunna tolkas som ett hot men som dock är formellt betydelselös. Något behov av åtgärder utöver fortsatt kompetensutveckling för de som har att författa rapporter eller arbeta med klientadministration behöver inte vidtas.

Händelsen den 4–den 10 januari 2007 är, efter klagomål av annan intagen på samma avdelning, under granskning av JO i dennes ärende 173-2007.

Författningsbestämmelse

Se det bilagda yttrandet till JO under samma rubrik.

Kriminalvårdens bedömning

Vad gäller förutsättningarna för tillämpning av 50 och 20 §§ KvaL och händelsen den 4–10 januari 2007 gör Kriminalvården den bedömning som framgår av bifogat yttrande till JO. Kriminalvården finner således att anstalten när det gäller de två tillfällen det var fråga om att utreda förekomsten av otillåten telefoniutrustning haft fog för sina beslut enligt 50 § KvaL men inte för beslutet enligt 20 § KvaL den 8 januari 2007.

Även våld eller hot mot medintagen utgör sådan misskötsamhet som kan medföra att varning meddelas (jfr de allmänna råden till 8 kap. 2 § anstaltsföreskrifterna). Under förutsättning att misstanke kan riktas mot samtliga intagna för delaktighet i en sådan händelse föreligger således förutsättningar för sådan tillämpning av 50 § KvaL som har skett.

Bråk och andra incidenter på anstalterna beror många gånger på förhållanden mellan fler än de direkt inblandade intagna. Händelser kan vara initierade av andra än de konkreta gärningsmännen och även påverkas av saker som sker utanför anstalterna. Att analysera orsakerna bakom en incident, och därigenom få beslutsunderlag för bland annat disciplinpåföljder och omplaceringar, kan kräva mycket arbete. I synnerhet omplaceringar kan vara en grannliga uppgift eftersom man måste undvika att skapa problem på den nya anstalten. En sådan analys kan kräva en omfattande

samverkan mellan olika enheter inom Kriminalvården. Allt detta är en följd av de allt mer komplicerade nätverksförhållandena bland kriminella.

Anstalten uppger att det inte vid något av de två aktuella tillfällena gått att utesluta någon intagen på avdelningen från direkt eller indirekt inblandning i händelserna. Det är svårt att i efterhand, mot den bakgrund som tecknats ovan, ifrågasätta anstaltens bedömning av hur många och vilka intagna som behövt avskiljas under utredningarna.

Kriminalvården kan därför inte se att det finns anledning att kritisera anstalten Norrtälje för tillämpningen av 50 § KvaL. Det kan här noteras att avskildhet enligt denna bestämmelse är ett utredningsverktyg och inte en bestraffning; Att vissa intagna som varit avskilda slutligen inte meddelas varning, senareläggning eller blir föremål för annan åtgärd betyder således i sig inte att beslutet varit omotiverat.

Om de lagliga förutsättningarna härför är uppfyllda – vilket Kriminalvården anser såvitt avser tillämpningen av 50 § Kval – ger lagstiftningen möjlighet att avskilja en intagen. Denna möjlighet är oavhängig hur många gånger den intagne tidigare har avskilts. Kriminalvården kan inte se att åtgärderna varit oproportionerliga. Vad gäller de här aktuella tillfällena har det vidare inte någon gång varit fråga om ett kollektivt beslut, utan individuella beslut har fattats för varje berörd intagen. Att besluten är utformade på ett likartat sätt beror på att de grundar sig på samma lagrum och samma omständigheter (jfr här rapporten den 4 januari 2007 som, med bortseende från att avskildhet med stöd av 50 § KvaL inte får vara längre än fyra dagar, mot denna bakgrund i och för sig kan anses vara olyckligt formulerad men inte lagstridig). Kriminalvården tillbakavisar således CC:s påstående om att Kriminalvården kollektivt och systematiskt isolerat intagna.

Vid samtliga tillfällen har rapport skrivits samma dag som avskiljandena har skett. Förhör har, vid sidan av händelsen den 4–10 januari 2007, hållits mellan en och tre dagar efter beslut om avskiljande. Det får, med hänsyn taget till att fråga är om en avdelning med plats för 32 intagna av vilka flertalet avskilts från varandra, anses rymmas inom vad som kan anses vara skyndsamt handläggning. CC:s övriga synpunkter på att anstalten Norrtälje ignorerar gällande bestämmelser är alltför svepande för att kunna bemötas av Kriminalvården.

I fråga om vad CC i övrigt anfört om ordningen på avdelningen hänvisar Kriminalvården till vad anstalten uppgett.

I beslut den 24 oktober 2008 anförde *JO Nordenfelt* följande.

Bedömning

Beslut om placering i avskildhet m.m.

En intagen har enligt 17 § kriminalvårdslagen normalt rätt till gemenskap med andra intagna under den tid då han eller hon är skyldig att ha sysselsättning. En intagens rätt till gemenskap får dock inskränkas bl.a. med stöd av bestämmelserna i 20 och 50 §§ samma lag.

Av 50 § kriminalvårdslagen framgår att en intagen under utredning av allvarliga förseelser tillfälligt får hållas avskild från andra intagna i den utsträckning det är absolut nödvändigt för att syftet med utredningen inte ska äventyras. Åtgärden får inte bestå längre än fyra dygn.

Jag vill inledningsvis understryka att en placering av en intagen i avskildhet är en mycket ingripande åtgärd, som enligt min mening bör användas med restriktivitet. Jag är dock väl medveten om att det för att säkerställa ordning och säkerhet inom

anstalten kan krävas att en eller flera intagna placeras i avskildhet. Ärenden om placering i avskildhet måste handläggas med största noggrannhet, och bedömningar ska göras i varje enskilt fall.

Av utredningen framgår att det den 4 januari 2007 fanns indikationer på att otillåten telefonutrustning fanns i anstalten och att den misstänkta kretsen kunde begränsas till de 32 intagna på avdelning C. Anstalten bedömde att samtliga 32 intagna behövdes placeras i avskildhet enligt 50 § kriminalvårdslagen och beslut fattades härom.

JO:s granskning är av rättslig art och avser främst en kontroll av att myndigheten har följt de regler som gäller för förfarandet. JO brukar således inte ta ställning till om ett beslut är riktigt i sak. Mot den bakgrunden finner jag inte anledning att närmare kommentera besluten om att avskildhetsplacera de intagna. När det gäller den omständigheten att anstalten beslutade att avskildhetsplacera avdelningens samtliga intagna kan dock anmärkas att en tillämpning av bestämmelsen i 50 § kriminalvårdslagen förutsätter att misstanken eller omständigheterna pekar mot en viss eller vissa intagna. I detta fall har Kriminalvården uppgett att misstanken pekade mot samtliga intagna och att således ingen kunde direkt uteslutas från misstankar. Jag finner inte anledning att rikta kritik mot myndigheten.

Av utredningen framgår att besluten om placering av de intagna enligt 50 § kriminalvårdslagen upphävdes den 8 januari 2007, det vill säga efter de maximalt tillåtna fyra dygnen, och ersattes med beslut om placering enligt 20 § kriminalvårdslagen. Kriminalvården har redogjort för när avskildhetsplaceringar får ske enligt denna bestämmelse. Som Kriminalvården framhållit i sitt yttrande måste det föreligga en konkret risk för någon av de omständigheter som anges i paragrafen. Någon sådan konkret risk har inte kommit till uttryck i anstaltens beslut. Den har inte heller dokumenterats i utredningen på annat sätt, och anstalten synes därför ha saknat underlag för besluten. Jag är synnerligen kritisk till anstaltens beslut att placera de intagna, bl.a. AA, i avskildhet enligt 20 § kriminalvårdslagen.

Som Kriminalvården framhållit får intagna numera, genom en ändring av 17 § kriminalvårdslagen som trätt i kraft den 1 april 2008 (SFS 2008:35), tillfälligt hållas avskilda från varandra om det är nödvändigt för att upprätthålla ordningen eller säkerheten i anstalten.

Förhör

Kriminalvården har redogjort för bestämmelserna om förhör och utredning. Jag finner därför inte anledning att närmare redogöra för dessa. Av utredningen framgår beträffande AA att han förhördes först den 9 januari 2007. Jag delar Kriminalvårdens bedömning att det inte är förenligt med de krav på skyndsamhet som gäller för förhör. Syftet med en avskildhetsplacering enligt 50 § kriminalvårdslagen är bl.a. att ge möjligheter att utreda den misstänkta misskötsamheten. I bl.a. AA:s fall ägde förhöret rum efter det att

avskildhetsplaceringen enligt denna bestämmelse upphört. Jag är mycket kritisk till det inträffade. Såvitt avser CC:s klagomål framgår att han förhördes inom fyra dygn från avskiljandet. Anledning att rikta kritik mot Kriminalvården i den delen föreligger därför inte.

Utevistelser

Enligt 13 § kriminalvårdslagen ska en intagen ha rätt att dagligen vistas utomhus minst en timme om inte synnerligt hinder möter däremot. Av utredningen framgår att det i den uppkomna situationen inte var möjligt att medge utevistelse i enlighet med denna bestämmelse. Jag finner inte anledning att rikta någon kritik mot Kriminalvården i denna del. Jag vill dock erinra om att det krävs synnerligt hinder för att inskränka utevistelserna och att åtgärder bör vidtas för att intagna i största möjliga mån ska få möjlighet till daglig utevistelse.

Övrigt

CC har hävdat att anstalten slentrianmässigt avskildhetsplacerar de intagna. Som exempel har han lämnat fyra exempel. Avskildhetsplaceringarna som pågick den 4–10 januari 2007 har jag kommenterat ovan. Jag finner inte anledning att närmare kommentera de övriga tillfällen han har nämnt.